

Нават гэтага сціплага апісання хапае, каб чытач зразумеў, што яны адкапалі магілу старажытнага воіна. Пасля расчаравальнай знаходкі смялейшы хлопец прапаноўвае абрабаваць магілу і, пакінуўшы косткі, забраць зброю сабе. Але ж, як толькі яны сабраліся гэта рабіць, раптам “*маланка асвятліла пагорак*” і яны ўбачылі, што над імі паўстаў “*Волат у жалезным панцыры, трымаючы ясны меч у іх над галовамі*”.

Пасля з’яўлення Волта юнакі, вядома, спужаліся, “*страх працяў сэрцы*”. “*Гром скалануў зямлю*” і Волат сказаў: “*Нікчэмныя людзі! Золату і срэбру прадалі вы свае душы. Думаючы адно пра багацце, вы зняважылі прах Героя (‘bohatera’), які слаўна скончыў тут сваё жыццё. Прыйдзе час падняцца з магіл мёртвым, і вы будзеце зганьбаваныя перад усім светам!*”.

Пасля гэтага зноў грывіць ў хмарах гром і Волат знікае. У адрозненні ад балады, пасля словаў Героя ёсць працяг апавядання – юнакі забываюць на пагорку ўвесь струмант, забываюць, якая дарога вядзе да горада і бягуць “*праз лугі і палаткі*”, і здавалася ім, што “*той Волат з мячом у руках яшчэ доўга гнаўся за імі*”.

Але акалічнасць, што чытач так і не даведваецца, ці паўплывала пагроза Волата на хлопчаў, лучыць прытчу з баладай. Вобраз волата, які гнеўна асуджае нашчадкаў – адзін з самых эмацыйных і ўплывовых ва ўсёй творчасці Яна Баршчэўскага. Аўтар планамерна і паслядоўна праводзіць у абодвух творах думку, што чалавек, які здэкваецца са святыні, парушае агульначалавечыя і хрысціянскія традыцыі. Такім чынам, можна зрабіць выснову, што аўтар неаднаразова выкарыстоўваў прыём пашырэння і пераносу сюжэту з паэзіі ў прозу.

Можна сцвярджаць, што творчая свядомасць і Яна Баршчэўскага і Эдгара По, рознабаковая, глыбокая і складаная, не магла атрымаць дастаткова поўнага ўвасаблення толькі ў паэзіі. Зварот да прозы быў непазбежны, аб чым можа сведчыць наш аналіз толькі некалькіх іх твораў. Мы упэўненыя, што гэтая тэма заслугоўвае далейшага ўважлівага і дасканалага даследавання айчынных філолагаў.

УДК 808.1:821.161.3*А.Разанаў

Т. А. ЛОЗКА

(г. Гомель, ГДУ імя Ф. Скарыны)

СУТНАСЦЬ ТВОРЧАСЦІ Ў РАЗУМЕННІ А. РАЗАНАВА

У артыкуле разглядаецца разуменне сутнасці працэсу творчасці А. Разанавым. Сцвярджаецца, што выток творчасці, згодна з уяўленнем паэта, знаходзяцца у самім чалавеку, аднак творчы працэс ажыццяўляецца з удзелам вышэйшай рэчаіснасці. Прыводзяцца погляды паэта на праблему творчасці ў іх суаднесенасці з высновамі асобных філосафаў. Паказваецца, што А. Разанаў надае важнае значэнне творчасці на шляху самаўдасканалення чалавека.

Праблема творчасці – адна з класічных тэм філасофіі. Спробы асэнсаваць, што такое творчасць, з якой прычыны яна ўзнікае і дзе знаходзяцца яе вытокі, рабіліся не толькі ў межах філасофіі: гэтыя пытанні сур’ёзна распрацоўваліся культуралогіяй і псіхалогіяй, а таксама ставіліся самімі творцамі. Звароты да асэнсавання праблемы творчасці звязаны з цікавасцю да пытанняў анталогіі ў цэлым: паходжанне свету і чалавека, узаемаадносінны чалавека і Бога, стваральная сіла чалавека, магчымасць пазнання і гэтак далей. Да падобных пытанняў і пошукаў адказаў на іх звяртаўся А. Разанаў, у творчасці якога адлюстраваны разважанні пра сэнс паэзіі, вытокі і мэты мастацтва, механізмы творчага працэсу.

Як адзначае А. Разанаў, творчасць – гэта “сустрэча з невядомым”: “Творчасць – сустрэча з невядомым. Як толькі невядомае замяняецца вядомым, яна немінуча ператвараецца ў імітацыю” [1, с. 179]. Фактар невядомасці вызначае аснову творчага працэсу, таму творчасць –

гэта заўсёды пашырэнне за межы звыклага з мэтай адкрыцця новага, якое вабіць і натхняе. Паэт неаднаразова звяртаецца да вобразаў палёту, стралы, вастрыя як сімвалаў накіраванасці і прарыву ў новае, таму што толькі так можна выхад тую звышзадачу, якую мае на ўвазе мастацтва: “Творчасць і ёсць гэтае вастрыё, гэтае выйсце па-за...” [1, с. 203]

Чалавек творчы – галоўная тэма ў працах М. Бярдзьева. Разважаючы пра сутнасць творчасці, рускі філосаф таксама падкрэслівае важнасць новага і адзначае, што гэтае новае знаходзіцца па-за межамі дадзенага свету. “В творческий акт человека привносится новое, небывшее, не заключённое в данном мире, в его составе, прорывающееся из иного плана мира, не из вечно данных идеальных форм, а из свободы, не из тёмной свободы, а из просветительской свободы” [2, с. 207]. Пад свабодай М. Бярдзьеў разумее “положительную творческую мощь”, “мощь духа творить не из природного мира, а из себя”: “Творчество есть то, что идёт изнутри, из бездонной и неизъяснимой глубины...” [3, с. 369–370].

Сувязь творчасці з загадкавым і неспасцігальнымі прыводзіла філосафаў да думкі пра сувязь творчага з боскім. Так, М. Бярдзьеў, як і шэраг іншых мысліцеляў, прызнаваў, што творчыя дары дадзеныя чалавеку Богам. Нямецкі сацыёлаг Э. Фром тлумачыў творчыя імкненні чалавека ў рэчышчы асэнсавання біблейскага падання пра выгнанне Адама з райскага саду. “Он вынужден преодолевать свой внутренний разлад, мучимый жаждой „абсолюта“, другого вида гармонии, способной снять проклятие, отделившее человека от природы, от близких, от самого себя” [4, с. 47]. А. Разанаў, узгадваючы творы Гамера, Вергілія, Дантэ, адзначаў, што яны “выпадалі” і пастаянна “выпадаюць” у сферу, дзе чалавечае судакранаецца з боскім, і выказваў думку, што без удзелу гэтай вышэйшай рэчаіснасці творчасць немагчыма [5, с. 15]. Аказваючыся паміж светам боскім і светам людзей, чалавек-творца выступае ў ролі своеасаблівага рэтранслятара. Праз творчы акт паэту адкрываюцца вышэйшыя сферы, ён здольны адчуваць іх вібрацыі, якія чакаюць праяўлення ў іншай сферы – сферы матэрыяльнага свету. А. Разанаў разумее, што творчае вынікае не з творцы, а праз творцу, таму ўдакладняе: “Перакладаю шэпт дажджу, / пагляд вачэй, / трымценне гаю... / Кранаю, / слухаю, / гляджу, / я не пішу – перакладаю” [6, с. 68]. Разам з тым гэтае “перакладанне” патрабуе непасрэднага ўдзелу творцы, таму што менавіта ён павінен пераўтварыць вышэйшыя вібрацыі ў сімвалічную мову, якую будуць здольныя зразумець людзі. Творчасць адбываецца праз судакрананне з боскім, але праваднік боскай энергіі выступае не медыумам, а сутворцам, які творыць матэрыяльнае з тонкага, невідачнага, недаступнага іншым – “ўцелясненне невядомае ў вядомае, бязмоўнае ў моўнае” [5, с. 21].

Вытокі творчасці А. Разанаў раіць шукаць у самім чалавеку, у заключанай у ім глыбіні. “Што там, у нас саміх, у глыбінях нашай свядомасці: якія містэрыі адбываюцца, якія рэкі цякуць, якія віры віруюць?...” [1, с. 212]. Глыбіня, якую ўтрымлівае ў сабе чалавек, паняцце метафізічнае і абстрактнае, няма агульнапрынятага азначэння і тэрміна “свядомасць”. Да разумення таго, што меў на ўвазе А. Разанаў, на наш погляд, могуць наблізіць наступныя радкі: “Калі паэт ведае, што ён хоча сказаць, ён не здолее гэтага сказаць (прынамсі, як паэт), для гэтага ён мусіць вярнуцца ў тую глыбіню, дзе нязведанае яшчэ не стала зведаным, інтуітыўнае – рацыянальным і дзе рэчы яшчэ не маюць імёнаў [1, с. 248]. Гаворачы пра глыбіню, паэт ужывае словы “нязведанае”, “інтуітыўнае”, а таксама характарыстыку “дзе рэчы яшчэ не маюць імёнаў”. Падобна на тое, што гаворка ідзе пра асаблівы стан свядомасці чалавека, калі апошні адмаўляецца ад разумовага пазнання рэчаіснасці і “падключаецца” да бачання, заснаванага на інтуіцыі. Інтуіцыя (ад лац. *intueri* – пільна глядзець) – здольнасць непасрэднага спасціжэння ісціны [7, с. 215]. Гэта спецыфічнае від пазнання, калі чалавек пранікае ў сэнс рэчаў і падзей, схоплівае іх сутнасць праз інсайты. Заўважым, што сутнасць рэчаў папярэднічае іх называнню. Ва ўсходняй філасофіі такому стану свядомасці адпавядае тэрмін “саторы” – азарэнне, раптоўнае абуджэнне, якое адбываецца ў выніку самазасяроджання і самапаглыблення. Японскі філосаф і папулярны тэатар дзэн-будызму Д. Судзукі вызначае саторы як “интуитивное проникновение в природу вещей в противоположность аналитическому и логическому пониманию природы” [8, с. 495]. Згодна з філасофіяй дзэн-будызму, перад тым, хто дасягнуў саторы, адкрываецца новы свет, раней невядомы розуму, а сам чалавек унутрана пераараджаецца.

Пэўныя пераўтварэнні адбываюцца з чалавекам, які далучаецца да працэсу творчасці, у А.Разанава. Паэт піша, што праз творчасць, праз унутранае паглыбленне ў працэсе творчага акту чалавек здабывае сябе, спасцігае сваю ўнікальнасць, пераадольвае стэрэатыпнае мысленне, якое ўводзіць чалавека ў агульныя рамкі: “Чым большую глыбіню адкрывае ў сабе чалавек, тым больш у ёй не агульнага, а свайго, якое становіцца сваім і для іншых. Гэта ўласцівасць – і ў гэтым асаблівасць – творчасці” [1, с. 264].

А. Разанаў сцвярджае, што творчасць скіроўвае чалавека да судакранання з сабой, з тымі якаснымі адзнакамі “я”, якія былі забытыя. Праз стан творчасці чалавеку адкрываюцца страчаныя веды, а ўнутраная прастора разгортваецца да межаў сапраўднай рэчаіснасці: “Стан творчасці, у якім удзельнічаюць глыбокія пласты чалавечай існасці, адкрывае чалавеку тое, што ён забыў альбо страціў, – я г о веды, я г о рэчаіснасць, якая тым больш сапраўдная, чым больш я г о” [1, с. 264]. Як лічыць літаратуразнаўца Г. Кісліцына, А. Разанаў “выказвае думку, што творчасць пэўным чынам абумоўлівае чалавечую рэчаіснасць, калі не для ўсіх, то хаця б для самага творцы” [9, с. 99]. У адным з інтэрв’ю паэт насамрэч адзначыў у дачыненні да рэчаіснасці, што “ў залежнасці ад чалавека, ад яго настрою, ад яго “зараджанасці” – яна можа адгукацца або адным, або другім сваім бокам, пэўнай сваёй нотай” [5, с. 64]. Такім чынам, не толькі рэчаіснасць уплывае на чалавека, але і чалавек можа ўздзейнічаць на рэчаіснасць, асабліва калі гэта чалавек-творца.

Узаемадзеянне ў межах творчасці адбываецца і на іншых узроўнях. А. Разанаў падкрэслівае дыялагічнасць мастацтва: “Яно гаворыць, і яно адгукаецца. Яно Голас, і яно Рэха”. Такі дыялог, паводле паэта, служыць удакладненню (“Гэта я бачу сябе ў іншым, не здавальняюся гэтым сабой, папраўляюся”) і неабходны, каб пазбегнуць спусташэння і выраджэння мастацтва [1, с. 197]. Сапраўдны творца імкнецца захаваць набывае, аддаючы яго іншым, бо думка становіцца мёртвай, калі яна губляецца ў адным чалавеку, і думка жывіцца, знаходзіць свой працяг, калі яна ўспрынята іншымі. “Два ўзаеманеабходныя і ўзаемавыключныя пачаткі творчасці і культуры: творчасці – самаахвяраванне, культуры – самазахаванне” [1, с. 190].

Водгук для творцы – крытэрыў ягонай творчасці. Мастацтва павінна быць скіравана на чалавека, выклікаць рэфлексію, прымушаць яго прыслухацца да самога сябе, асэнсаваць сваё месца ў свеце. “Запаветнай мэтай мастацтва ва ўсе часы былі не новыя творы, а новы чалавек” [1, с. 241] – лічыць А. Разанаў і бачыць у гэтым адрозненне мастацтва ад штукараства – сумы прыёмаў і навыкаў.

Праз судакрананне з мастацтвам спасцігаецца не толькі чалавек, але і таямніцы быцця, якія маюць пэўную суаднесенасць з таямніцамі творчасці. У творчым акце рэалізуюцца закладзеныя ў чалавеку магчымасці (“Мастацтва – ма(г)стацтва” [1, с. 211]) і яго духоўны патэнцыял, чалавек пераадольвае сябе і выходзіць па-за сябе, пашыраючы свядомасць да межаў Сусвету: “Чалавек, творачы, ужо больш, чым сам, ужо далей, чым тут. Ён, як антэна, змястоўны не сабой, а пазасабовасцю. І чым менш у ім самога сябе, яго самаснасці, тым больш ён чуйны, тым больш востры, тым больш ён усё, увесь Сусвет” [1, с. 203].

Можна сказаць, што творчасць – гэта дадзены чалавеку інструмент, які дазваляе ўспомніць самога сябе праз праяўленне творчай энергіі, закладзенай у ім Богам. Успамінаючы сябе як вышэйшую сутнасць, якая забылася на гэта па прычыне падзення ў шчыльную матэрыю, чалавек набывае страчаныя сэнсы. Энергія творчасці садзейнічае ўзыходжанню чалавека ад сябе да звышсябе: “Чалавек мысліць тою сваёй іпастасцю, якая і сама яшчэ творыцца. Таму і магчыма, таму і мае сэнс творчасць, што разам з задуманым творам дзейнічае яшчэ адзін твор – творца” [1, с. 275].

Такім чынам, у сваіх разважаннях на тэму творчасці А. Разанаў выказвае думку, што творчасць немагчыма без удзелу вышэйшай – боскай – рэчаіснасці. Чалавеку-творцу пры гэтым адкрываюцца вышэйшыя сферы. Здольны бачыць невідавочнае, ён уцеляе тонкае ў матэрыяльнае. Сярод галоўных фактараў творчага працэсу паэт называе фактар невядомасці і навізны, які патрабуе ад творцы выйсця “па-за”. Выток творчасці А. Разанаў бачыць у самім чалавеку, у глыбіні яго ўнутранага свету. Так паэт вызначае два полюсы творчасці – пашырэнне і

паглыбленне: “Два полюсы творчасці: натхненне і засяроджанне, выйсце па-за сябе і выйсце ў сябе...” [1, с. 210]. Каб далучыцца да творчасці, неабходны асаблівы стан свядомасці, які заключаецца ў інтуітыўным спасціжэнні рэчаіснасці, непасрэдным і чыстым бачанні рэчаў і з’яў. У працэсе творчага акту чалавек творыцца і пераўтвараецца, становіцца большы, чым ёсць – такога новага чалавека А. Разанаў называе мэтай мастацтва. Таксама паэт адзначае розныя ўзроўні ўзаемадзеяння ў межах творчасці, указвае на дыялагічнасць мастацтва.

У поглядах А. Разанава на праблему творчасці адлюстраваны здабыткі сусветнай філасофскай думкі, якая набліжаецца да высновы, што катэгорыя творчасці набывае важнасць у асэнсаванні быцця і месца чалавека ў ім, а творчы працэс становіцца асновай эвалюцыйнасці, дзякуючы якой чалавецтва развіваецца на шляху самаўдасканалення.

Спіс літаратуры

- 1 Разанаў, А. Паляванне ў райскай даліне : Версэты. Паэмы. Пункціры. Вершаказы. З Вяліміра Хлебнікава. Зномы / А. Разанаў. – Мінск : Мастацкая літаратура, 1995. – 287 с.
- 2 Бердяев, Н. Творчество и объективация / Н. Бердяев. – М. : Т8RUGRAM, 2018. – 300 с.
- 3 Бердяев, Н. А. Философия свободы. Смысл творчества / Н. А. Бердяев. – М. : Правда, 1989. – 607 с.
- 4 Фромм, Э. Человек для себя / Пер. с англ. и послесл. Л. А. Чернышевой / Э. Фромм. – Минск : «Коллегиум», 1992. – 253 с.
- 5 Разанаў, А. З апокрыфа ў канон : гутаркі, выступленні, нататкі / А. Разанаў. – Мінск : І. П. Логвінаў, 2010. – 138 с.
- 6 Разанаў, А. Назаўжды. Вершы і паэма / А. Разанаў. – Мінск, Мастацкая літаратура, 1974. – 112 с.
- 7 Философский словарь / Под ред. И. Т. Фролова – М. : Республика, 2001. – 719 с.
- 8 Судзуки, Д. Основы дзэн-буддизма / Д. Судзуки // Буддизм. Четыре благородных истины. – М. : Изд-во ЭКСМО-пресс; Харьков : Изд-во Фолио, 2001. – С. 309-846.
- 9 Кісліцына, Г. Алесь Разанаў : Праблема мастацкай свядомасці / Г. Кісліцына. – Мінск : Беларуская навука, 1997. – 143 с.

УДК 82.02/.09+82-192

Е. В. ЛОКТЕВИЧ
(г. Минск, БГУ)

ПРАВСТВЕННЫЙ ОБЛИК ИНТЕРНЕТ-ПРОСТРАНСТВА В ОБРАЗНОМ ПРЕТВОРЕНИИ СОВРЕМЕННОЙ РУССКОЙ ОРИГИНАЛЬНОЙ РОК-ПОЭЗИИ

Актуальность статьи определяется необходимостью осмысления образной сферы современной русской оригинальной рок-поэзии как одного из приоритетных синтетических видов искусства. В работе виртуализованное бытие и инобытие образной парадигмы рок-текста изучается в контексте медиатизации и геймификации современного литературного процесса. Проанализированы образы, демонстрирующие негативное влияние Интернета на мировосприятие реципиента, и специфика трансформации горизонта читательских ожиданий. Выявлено, что лирический герой критически воспринимает воздействие интернет-пространства на духовно-нравственное развитие личности.

Художественный мир рок-поэзии и рок-искусства в целом, как правило, негативно воспринимается в доминирующей культуре, представители которой утверждают, что рок-творец воплощает “имидж “слуги дьявола”, продавшего душу сатане”, генетически